

vagy akaratlanul – más szempontok is vezethették a kötet szerkesztőjét, nemcsak az isteni gondviselés tárgykörébe tartozó Lactantius-művek összegyűjtése. Mindhárom írás olyan témával foglalkozik ugyanis, amely Lactantius tizenhét évszázaddal későbbi olvasóját éppen úgy izgatja, mint az író kortársait. Hiába lettünk „okosabbak”, ma sem igen tudjuk, mivégre az emberi testi gyöngesége, a korai halál, miért vannak politikai, történelmi és természeti katasztrófák. Lactantius a maga módján mindezekre a zaklató, az emberi gondolkodást időről időre fokozott erővel fogva tartó kérdésekre megnyugtató válaszokat fogalmazott. Válaszaihoz éppen úgy fölhasználta, amit az antik-pogány filozófiából tanult, mint azokat az érveket, amelyeket – elsőként – ő maga olvasott ki a Bibliából.

Egy nagy korszakváltásnak, a pogányból a kereszténybe forduló világnak, az Imperium Romanum széthullásának a tanúja volt Lactantius. Változó világában fölismerete, majd pedig művei vezérelvévé tette, hogy a lehangoló, a pusztuló kultúrából is föl kell használni mindazt, ami érték, ami a gondolkodást, a kultúra egészét gazdagíthatja. Azt is ő látta meg elsőként, hogy szépség és kereszténység összeegyeztethető egymással, mert a szép is isteni ajándék, Isten gondviselő jelenlétének bizonyosága. Szellemi határmezsgyéken élő mindennapjainkban talán ezeknek a szépirodalmi-filozófiai tulajdonságoknak is köszönhető, hogy fölfedezzük Lactantiust. Azt a Lactantiust, akinek a vallással kapcsolatos általános megnyilatkozásait már életében is azok kedvelték a legjobban, akik a kereszténység vállalásának a kezdeteinél tartottak. Például Constantinus császár, aki Lactantiust fiának nevelőjévé fogadta. Miként nevelhette a császárfiát a már öreg Lactantius? Bizonyára úgy, ahogyan három művének új fordítása nevel: ügyes és tág horizontú érveléssel az önálló gondolkodás lehetőségeit nyújtva a növendéknek-olvasónak. (*Helikon*)

sz. g.

Hans-Georg Gadamer Igazság és módszer.

Ritkán fordul elő a magyar bölcséleti irodalomban, hogy egy külföldi bölcselő főművét megjelenése után 25 évvel már magyar fordításban is olvashatjuk. Gadamer 1960-ban jelentette meg *Wahrheit und Methode* című főművét, amely 1984 végén a Gondolat Kiadónál megjelent Bonyhai Gábor fordításában.

H.-G. Gadamer (1900–) bölcselő munkássága átfogja az elmúlt fél évszázadot. Breslau, Marburg egyetemén tűnik föl mint diák és kezdő tanár. Leipzig, Frankfurt és Heidelberg egyetemén tanárként aktívan részt vesz korának szellemi mozgalmában, a mai nyugati polgári filozófia irányításában. M. Heidegger tanítványaként indul. Heidegger egészen radikálisan, újszerűen próbált gondolkodni. Kérdésessé vált előtte az egész eddigi európai bölcséleti gondolkodás. Teremtő eredetisége új létértelmezésre világított rá. Mivel azonban a gondolkodás új módszerét nem dolgozta ki, követői tanácstalanul megtorpantak ezen az úton: hogyan lehet a heideggeri inspiráció alapján tovább gondolkodni? Gadamer megpróbált továbbjutni. Arra ő sem vállalkozott, hogy a gondolkodás új módszerét kiépítse. Azt a feladatot tűzte ki maga elé, hogy a hermeneutikai jelenséget teljes egészében föltárja, és a nyelv segítségével ontológiai horizontot nyisson. A történelmi és a kritikai tudat átalakította a gondolkodást, elveszett naiv ártatlansága és biztonsága. Újból föl kellett tárni a gondolkodás alapjait, a megértés „előzetes struktúráját”, hogy az igazság fénye ismét fölragyogjon. Gadamer a 20. század olyan bölcselőáramában áll benne, amelynek alapjait és jellegét – saját bevallása szerint – három nagy partnerrel való dialógus képezi (a görögök, Kant és Hegel). A hermeneutikai tapasztalat és reflexió segítségével Gadamer nem csupán a hermeneutikai módszert állította a központba,

hanem főművében egy filozófiai hermeneutika vázlatát is adja. Bölcsellete közeli rokonságban van a „dialógus bölcsélettel” (Buber, G. Marcel, Jaspers stb.). A modern ideológiakritikai vitában szemben állt a kritikai racionalizmussal (Adorno, Popper, Habermas), sőt a tudományelmélet képviselőivel is. Magáról így vall: „Ha valaki jellemezni akarja munkám helyét századunk filozófiájában, akkor egyenesen abból kellene kiindulnia, hogy én megpróbáltam közvetíteni a filozófia és a tudomány között, s különösen M. Heidegger radikális kérdéseit, akinek a legfontosabbat köszönhetem, akartam termékeny módon továbbvinni.”

Gadamer magyar fordításban megjelent főműve bevezet a hermeneutikai problematika kellős közepébe. A szerző nagy humanista, tudományos és bölcselati hagyomány birtokában halad előre. Megjelennek a színen Platón és Arisztotelész mellett Schleiermacher, Ranke, Droysen, Dilthey, Husserl, Yorck, Heidegger gondolatai. Az igazság és a módszer feszültségében szüntelenül érezzük a téma aktualitását is, hiszen a humanista vezérfogalmak mellett fölbukkannak a mai mikrofizika, a viselkedéstan, az egzisztencia, a joggyakorlat, az irodalomtörténet kérdései. Miért és hogyan? Ha bármilyen hagyományhoz vagy adottsághoz az igazság igényével nyúlunk hozzá, kiderül, hogy az interpretáló nem egyszerűen hasonló vagy különböző az interpretálthoz viszonyítva, hanem a kettő között a lényegi összetartozás viszonya áll fönn. Minden megértés és értelmezés föltételezi a megértett és a megértés közti dialógikus viszonyt, valamilyen eleve adott föltételt, „előítéletet”, „előzetet”. „A tudománynak valami olyasmi a tárgya, amihez maga a megismerő is szükségképpen hozzátartozik... A hermeneutikai tapasztalat valójában addig terjed, ameddig értelmes lények egyáltalán képesek a beszélgetésre. S ez a terület egyáltalán a humanitás területe, az a terület, ahol értelmes megfontolással vitás pontokat kell eldönteni.” A mai megértés gyakorlatában egyre világosabbá válik ez az óriási és egyre növekvő hermeneutikai feladat az élet minden területén, a

tudományban, a vallásban, a politikában és a mindennapi életben.

A szerző fölméri és bejárja a hermeneutikai kérdés egész hatókörét; elemzéseinek „nem az a lényege, hogy bizonyos tudományokat hermeneutikai tudományként tüntet ki, hanem egy olyan dimenziót világít meg, amely mindig megelőzi a tudományos módszerek használatát”. A tét mindig a megismerés, az igazság földerítése. Az igazság föltárása a művészet, a történelem, a fenomenológia, a filozófia hermeneutikus tapasztalatában olyan igazság nyilvánul ki, amely tudományos módszerekkel nem igazolható. A vizsgálódás területe egyre szélesedik és mélyül. Nyugvópontonra jut a hermeneutikai tapasztalat elméletének kidolgozásával. Gadamer ekkor eredeti módon „visszanyeri” és újrafogalmazza a hermeneutikai alapproblémát, és olyan megismerést, megértést, igazságot fedez föl, amely már maga is a filozofálás egyik módja, talán egyedül helyes módja, az igazság eredeti és hiteles fölfedezése. A végén derül ki Gadamer vállalkozásának igazi nagysága és eredetisége. A szerző a legnagyobbra vállalkozik, amire egyáltalán vállalkozni lehet a bölcséletben: a nyelv vezérfonalát követve kidolgozza a hermeneutika ontológiai fordulatát, a gondolkodás egyetemes ontológiai horizontját. „Mert hiszen a fogalmiság, melyben a filozofálás kibontakozik, ugyanolyan módon tart bennünket eleve fogva, mint a nyelv, amelyben élünk.” A hermeneutika ontológiai horizontjában világosodik meg az emberi megértés, értelmezés igazi mélysége és végső értelme.

Kinek ajánlható a könyv? Mindenkinek, aki gondolkodni szeretne, és az igazság megismerésére el akar jutni. Kiváltképpen azoknak, akiknek hivatásuk az igazság földerítése és hirdetése, akik vállalkoznak az igazságért való küzdelemre. Gondolhatunk itt művészekre, jogászokra, történészekre, tudósokra, bölcselőkre, teológusokra, igehirdetőkre, politikusokra. Az ilyen emberek számára hatalmas szellemi élményt, tisztulást, tájékozódási pontot jelenthet, hiszen a tanulmányozás közben fölfénylik a „megértés univerzuma”. A könyv tanulmá-

nyozása egyébként nagy szellemi erőfeszítést igényel. A fordító pontos és nagyszerű munkát végzett, de ez sem ment föl az egyéni erőfeszítéstől. Talán vitatni lehetne egy-két ponton a fordítást, a megfelelőbb kifejezést; pl. a heideggeri „Dasein” kifejezést „jelenvaló lét”-tel adja vissza a fordító, de ez már szakemberekre tartozik.

A bölcsélettel foglalkozó emberek számára igen nagy öröm, hogy immár magyar nyelven is olvasható korunk egyik bölcséleti fóműve. Nagyon igazza van a fordító-

nak, aki így méltatja Gadamer művét: „Mit tud kezdeni ezzel a gondolkodással a világ meghatározott régióiban egy olyan létnek a tudata, amely egyelőre ezért küzd, hogy legalább indusztriális korszakában előbbre jusson. Számára ezért a hermeneutikai filozófia mondanivalójának a megértése és megválaszolása nem egyszerűen a filozófiai tájékozódás szabadon választható vagy mellőzhető intellektuális luxusa, hanem elkerülhetetlen próba, amelyet meg kellene állni.”

Fila Béla

Teológia

Az Egyházi Törvénykönyv

(Szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta: *Erdő Péter*)

A megújított Kódexet a latin eredeti szövegében és magyar fordításban kaptuk kezünkbe. A szöveggel párhuzamosan, a lap alján találjuk a fordító szakszerű magyarázatait. Ezek a szakembereknek kevés szóval is sokat mondanak, a rendkívül gazdag és precíz bibliográfiai utalásokkal pedig szinte bármelyik mai egyházi jogi kérdéshez megadják a továbbkutatás kulcsát.

A Törvénykönyv ilyen megjelenéséért elsősorban magát a kiadó Szent István Társulatot illeti köszönet. A lehetőség azonnali megadásán túl a beosztás, a betűtípusok kiválasztása, a papír minősége, a könyv alakja és kötése mind-mind azt a gondos irányítást mutatják, amivel ezt a fontos művet a kiadó a magyar papság és a hívek kezébe kívánta adni.

Aki előbb is foglalkozott kánonjoggal, és most magyarul olvassa a kánonokat, annak élménye hasonló ahhoz, amit a régi liturgikus szövegek első magyar használatakor éltünk át. Közelebb kerül hozzá, jobban magáénak érzi a fordító tudatos kutatása, fáradozása révén. A Bevezetésben Erdő professzor beszámol nehézségeiről. Ezzel

kapcsolatban szívesen olvassuk a múlt század közepétől magyar nyelven publikált kánonjogi művek szerzőinek neveit. Megnyugvással vesszük tudomásul, hogy az egyes szavak megválasztásához felhasználta a Törvénykönyv szövegét előkészítő Bizottság értelmezését is (Communicationes). Figyelt a magyar polgári jogi terminológia alakulására is.

Aki laikusnak érzi magát a kánonjog területén, az a tartalomjegyzéket nézegesse először, és az egyes „könyvek” első kánonjához tartozó magyarázatokat. Így tájékozódhat az egyes könyvek tárgyköréről, felismerheti azok lelkipásztori jelentőségét és a kommentátor segítségével közelebb kerülhet a tömör kánonokhoz is.

Az 1917-es Kódex-szal ellentétben ugyanis ebben az új Törvénykönyvben vannak nem tömör kánonok is. Ezek természetesen nem a jogi precizitás kárára „bőbeszédűek”, hanem a teológiai-lelkipásztori tájékoztatás, útmutatás kívánja a részletezést. A kötet elején találjuk a Törvénykönyvet közzé tevő *apostoli rendelkezés* szövegét, majd a Bizottság *előszavát*. A pápa a zsinati teológiával való összhangra utalva bocsátja útjára az új Kódexet. Az előszó a Bizottság irányelveit és a több mint tizenhét éves munkát ismerteti.